

PAPP GÁBOR

Végtelen döntetlen

Az ETA baszk terrorszervezet története (2. rész)

III. fejezet

3.1. Az ETA: megalakulás, kezdeti lépések

Az ETA megalakulása a Franco-diktatúra idejére nyúlik vissza. Az előző részben már szó esett arról, hogy a diktatúra terrorja miatt a baszkföldi hagyományos nacionalista pártok illegálisba, illetve emigrációba kényszerültek, de tovább működtek. „Élükön a polgári liberális alapon álló Baszk Nacionalista Párt, a Partido Nacionalista Vasco (PNV) állt¹. A párt ma is Baszkföld vezetői politikai ereje.² 1953–1959 között a nacionalista pártról levált a radikális, elszakadást célul kitűző szárny. A PNV ifjúsági szekciójának az Eusco-Guztedinak egyik csoportja 1957-ben Párizsba utazott, hogy a párt felső vezetését meggyőzze a fegyveres harc szükségességéről. Eredménytelen kísérlet volt. Csalódottan tértek haza. „Közel kapcsolatba kerültek egyetemisták körével, akik néhány évvel korábban megalapították a szabálytalan időközönként megjelenő Ekin (Akció) nevű lapot. A csoportba beszivárgott a rendőrség, hogy szétzúzza. Új szervezetre volt szükség.”³ Ebből szerveződött meg az ETA (azaz a Euzkadi ta Askatasuna magyarul Baszkföld és Szabadság) nevű szeparatista szervezet 1959-ben. A többség ekkor polgári demokratikus meggyőződésű volt, s elsősorban a baszk nyelv jövőjéért aggódott. Maguk a terrorcselekmények azonban csak 1968-ban kezdődtek meg. Tevékenységét a baszk népet elnyomó és a baszk nyelv használatát betiltó Franco-rendszer elleni röpcédulák terjesztésével és jelszavak firkálásával kezdte.”⁴

„Bár 1961-ben baszk ellenállók egy csoportja kisiklatta azt a vonatot, amely a polgárháborús fasiszta veteránokat szállította a kongresszusukra.”⁵ Akkoriban azonban még kínosan ügyeltek arra, hogy halálos áldozat ne legyen. Az ETA vagy további hét évig az maradt, aki a vonat elleni merénylet előtt volt. Az első gyilkosság végrehajtására 1968-ban került sor.

3.1.1. Ideológiai, politikai pártok

A szervezeten belül – ideológiai kérdésekben – erős megosztottság volt jellemző. Aminek következtében az ETA kétszer is kettészakadt egy nagyobb nacionalista és egy kisebb, önmagát „marxistának” nevező szárnyra. Az első szakításra az ETA 1966. decemberi ötödik kongresszusán került sor, amely egyébként az első volt, amelyet Spanyolországban tartottak (az első négynek Franciaország adott helyet). Ebből az alkalomból visszatértek az országba az ETA külföldön élő tagjai is, bár számuk mindössze 45 volt, ezért kisebbséget képeztek. Az ülésen elsősorban ideológiai kérdésekről vitáztak, a közgyűlés úgy határozta meg magát, mint „a nemzeti felszabadítás baszk szocialista mozgalma.”⁶ Már maga a megfogalmazás is magában hordozta a lehetséges ellentéteket. A résztvevők olyan fogalmakról vitáztak, mint nemzet, nép, kultúra. Megvizsgálták, kik tartoznak jelenleg a baszk néphez, szó volt az értelmiségek szerepéről a mozgalomban, a munkások által képviselt ideológiáról, s megkísérelték meghatározni az ETA általános politikai vonalát. Az egyre nagyobb ideológiai töltés miatt egyes alapítók az ötödik gyűlés után elhagyták a szervezetet. Ez vezetett később az

ETA-n belüli végleges szakításra. Az ötödik közgyűlés követői az ETA-V-ben, a hatodiké az ETA-VI-ban tömörültek.

A két rész közötti nézeteltérések lényegét két szó jellemzi abertzale (hazafias) és espagnolismo marxista (összspanyol marxizmus). A hazafiak természetesen azok voltak, akik előbb baszkoknak tartották magukat, s csak utána szocialistának. Az ideológiai befolyása alatt álló csoport tagjai a forradalmi szocializmus eszméjét vallották, és „mivel a szocializmust egész Spanyolországban meg akarták valósítani, ezért becsmérően spanyoloknak nevezték, és azzal vádolták őket, hogy elárulták igazi hazájukat, Euskadit. A végső szakításra – a sikeres ETA-ellenes rendőrségi akciók miatt – csak 1974-ben került sor. Bebizonyosodott ugyanis, hogy az ideológiai irányzat nem volt elég erős ahhoz, hogy felülkerekedjék a nacionalista jellegű mozgalmon.

Az ETA-V és az ETA-VI szakításával szinte egy időben újabb törésvonal keletkezett a szervezeten belül. A gyakorlati érzékük eltökéltek, merészek és türelmetlenek, nem voltak hajlandók kivárni a párt kiépülését. A türelmesek – akik egyébként éppúgy elkötelezettek voltak – úgy vélték a katonai szárny által meghirdetett fegyveres harcnak párosulnia kell egy politikai-katonai programmal. A katonai frakció (ETA-M) külön dokumentumban fejtette ki nézeteit. Az 1974-es irat az *Agiri* (Magyarázat) címet kapta. Céljuk baszk szocialista párt létrehozása volt, akár fegyveres harccal is. Fontos megjegyezni azt is, hogy a másik irányzattal ellentétben ők nem érték be a tartomány autonómiájával. Hitük szerint az új kormány békevágya, s az egész spanyol demokrácia nagyobb fenyegetést jelentett az eszméikre, mint Franco diktatúrája. Egyértelmű gyűlölettel viseltettek a liberális demokrácia iránt. Példaképek az IRA.⁷

A másik szárny az ETA-PM (Político-Militar) céljai merőben mások voltak. Nem akartak mindenáron fegyveres harcot. A baszk szabadság kivívása mellett a demokratikus centralizmusra épülő szocialista társadalom létrehozása is szerepelt az elképzeléseik között. „Politikai értelemben sokkal inkább radikális, semmint baszk sovinizta álláspontot képviseltek, s elfogadták, hogy polgári liberális keretek között kell munkálkodniuk.”⁸

Az ETA-M nem indult az 1977-es választásokon, ám nem sokkal később létrejött egy párt, amely szoros kapcsolatot tartott fenn vele. A Herri Batasuna megalakulásának pillanatától kezdve következetesen tartózkodik attól, hogy elítélje az ETA-M által elkövetett erőszakos cselekményeket, és támogatja a baszk szabadságról osztott abszolutista nézeteit.⁹ A párt az 1979-es helyhatósági választásokon több szavazatot kapott a baloldali pártokkal koalícióban induló ETA-PM-nél, amelynek következtében második helyen végeztek a PNV mögött, s a Herri Batasuna azóta is minden helyhatósági választáson bírja a szavazók 10-20 százalékának támogatását. Bár arra igen kevés az esély, hogy a fegyveres akciókkal kivívandó baszk szuverenitás eszméjének támogatásához megszerezzék a lakosság többségének szavazatát. (A 25 százalékos eredményre is vajmi kevés az esélyük.)

Ugyanakkor a HB politikája zsákutcaba vitte az ETA-M-et. A militarista szárnynak ugyanis már nincs választása, folytatnia kell az öldöklést és a robbantásokat, s tovább közvetíteni az elvetett üzeneteket, hiszen ha felhagy az erőszakkal, jelentősége is odavész, ugyanakkor új üzenettel is nehezen tudná követni. A Herri Batasuna egyébként 1989-ben úgy döntött, véget vet a nemzetgyűlés bojkottjának. A választásokon négy mandátumhoz jutottak a madridi cortesben, a négy képviselő azonban rögtön a nyitógyűlésen megtagadta az esküt a spanyol alkotmányra. Ugyanaznap este az épp vacsorájukat fogyasztó képviselőket megtámadták, s az egyiküket meggyilkolták.

1997. december 23-a fekete nap lett a Herri Batasura történetében, ugyanis ezen a napon 23 vezetőjét a bíróság fegyveres csoporttal való kollaborálás vádjával 7 évi börtönre ítélte. Történt ugyanis, hogy az 1996. évi választásokon a párt reklámcélra olyan videofilmet használt fel, amelyen két álarcos ETA terrorista fejtegeti a nézeteit. Az ítélet után a párt új vezetést választott, amely bár megígérte, hogy folytatja elődei politikáját, előbb stílust (fegyverszünetre szólította fel az ETA-t), majd nevet változtatott, az eddigi Herri Batasuna-t Euskal Herritarok névre cserélte.

Az ETA-PM politikai „karrierje” más utat járt. Ez a frakció kétségtelenül előnyösebb helyzetben volt, mikor szövetségest keresett – hiszen egyrészt elvetette a fegyveres akciót, másrészt követelései sem voltak annyira szélsőségesek. 1976-ban a politikai-katonai szárny belépett a KAS-ba (Koordinadora Abertzale Socialista, Hazafias Szocialista Baszk Koalíció), s annak vezető ereje lett. A KAS hosszú távú célja az osztály nélküli baszk társadalom megteremtése volt, egységes független állam keretei között, mindezt azonban békés úton politizálással akarta elérni. Az ETA-PM azonban rövidesen az önállóság mellett döntött, s 1977. márciusában megalapította saját pártját, amely az Euskal Iraultzako Alderdia (EIA-Baszk Forradalmi Párt) nevet kapta. Az ugyanez évben megtartott választásokon az EIA a Baszk Baloldal nevű koalícióban vett részt. Az 1979-es választás pedig már sikert is hozott a párt számára, egyik jelöltje egy san sebastiani jogász, Juan Maria Bandres saját körzetében győzött, így elfoglalhatta a helyét a Cortesban. Az egyébként igen jelentős eredményt azonban beárnyékolta a HB 15%-os eredménye, amivel az ETA-M pártja három képviselőt küldhetett volna az összspanyol parlamentbe. Ők azonban bojkottálták ezt, s képviselőiket csak 1989-ben küldhették el Madridba. Az 1979-es évvel azonban az ETA-PM végleg a szervezett politika részvevője lett, így a militarista szárny került végleg a középpontba.

3.1.2. Szervezet, jövedelem

Az ETA természetesen híveket próbált szerezni a legjelentősebb politikai csoportosulástól a PNV-től is. A terv egyértelmű volt: rátelepedni a már meglévő Baszk Nacionalisták által létrehozott pártszervezetre. A kísérlet nem is volt sikertelen, bár a PNV megőrizte tagságának nagy részét.

„Az ETA tagjai tevékenységüket öt ágazatba osztották – a kiadványok (a hivatalos orgánus, a Zutik [Felkelés] és a Berriak [Hírek] című kiadvány) megjelentetésével kapcsolatos munka, propaganda, tanfolyamok megszervezése, baszk nyelvi képzés, jogsegélyszolgálat. A hatodik tevékenységi kör az erőszakos cselekmények végrehajtása volt, de az ETA tevékenységét elsősorban a kulturális és történelmi témákra irányították.”¹⁰ Tulajdonképpen egyfajta kiképző táborot hoztak létre, ahol a tagok az öt, illetve hat tevékenységi kör fortélyaival megismerkedhettek. Az megint egy más kérdés, hogy azóta a baszk autonóm kormány is gondoskodik a jogsegélyről, illetve a baszk nyelv védelméről és terjesztéséről, ami szintén az erőszakos cselekmények felé irányíthatja a terrorszervezetet.

Az ETA élén egy végrehajtó bizottság áll, amelynek tagjait közvetlenül kizárólag a középosztály tagjaiból választották, így lehettek az irányító testület részesei egyetemet végző műszakiak, jogászok, közigazgatási szakemberek. Fontos a szerepe még a propaganda tevékenységet kézben tartó politikai irodának és a merényleteket előkészítő és elkövető stratégiai kommandónak.

Az erőszak fokozásával szükségessé vált a földalatti szervezet kiépítése, amely a Hirurko-hármas elve alapján meg is történt, ez azt jelentette, hogy a sejtnek csak egyetlen tagja

érintkezett egy másik sejt tagjaival. Ezzel különben a rendőrség esetleges beépülését kívánták megakadályozni.

1963-ban Baszkföldet öt térségre osztották, egy-egy régió élére a regionális vezető, a *herrialdeburu* került. Nem késlekedtek külkapcsolatok építésében sem, delegációk egész sora érkezett az amerikai és az európai államokba. Legfontosabb kapcsolatuk Franciaországhoz fűzte az ETA-t, a francia állam egészen Felipe Gonzales miniszterelnökségéig menedéket nyújtott a terroristáknak, s csak ettől az időponttól lépett fel ellenük.

1966-ban tevékenységüket négy szekcióra osztották: politikai, gazdasági és kulturális munkára, valamint a munkások körében kifejtendő tevékenységre (látszik tehát, hogy ekkor még együtt él a nacionalista és a szocialista irányzat). A tevékenységük azonban nem voltak összehangolva, a különböző szekciók munkájában párhuzamosságok mutatkoztak, nagyfokú szervezetlenség uralkodott el. A fegyveres tevékenység kivételével minden téren stagnálás mutatkozott. A szervezet létszáma a mai napig ismeretlen, egyesek szerint néhány száz, mások véleménye alapján – a szűk körhöz tartozó szimpatizánsokkal együtt több ezer tagja van.

Az ETA mai napig folytatja háborúját a függetlenség kivívásáért, ehhez viszont pénz és nagyon sok pénz kell, amit egyáltalán nem egyszerű előteremteni. Régi és bevált módszere a szervezetenek az emberrablás, amelynek során tehetős üzletembereket, vállalkozókat rabolnak el, s kérnek értük a család vagyonától függően több száz milliós váltságdíjat. A váltságdíj kifizetése egyébként elvileg törvénytelen, mivel a terrorszervezet finanszírozását jelenti. (Erről egyébként még lesz szó a későbbiekben) Pénzhez jutnak „másrészt a Baszkföldön tevékenykedő tehetős üzletemberekől rendszeres zsarolással beszédett „forradalmi adó”¹¹ révén. Ennek követelése fenyegető levelek útján történik, a levelekben 50-100 millió pesetányi összeget kérnek, cserében pedig testi és anyagi biztonságot ígérnek. (50-100 millió peseta 365-730 ezer dollárnak felel meg) Igyekeznek ugyanakkor azt is hangsúlyozni – s ezzel alátámasztani a követeléseiket, hogy a baszk munkások véreből gazdagodtak meg a címzettek. A harmadik fontos bevételi forrás a szimpatizánsok adományaiból áll össze. Ez az összeg azonban évről évre csökken, mert a támogatóknak egyre inkább elege lett a szűnni nem akaró erőszakból. Az ETA ezenkívül több termelőüzemben rendelkezik jelentős részesedéssel, és viszonylag kiterjedt üzleti tevékenységet folytat. Régebben dívott még a bankrablás is, de ez a „pénzszerezési módszer” a nagy rizikó miatt szinte teljesen eltűnt.

A befolyt összegek nagy része a spanyol- és franciaországi lakások, házak, ipari jellegű épületek bérbevitelére megy el, valamint gépkocsik vásárlására és fenntartására, bár a terrorcselekményeket mindig lopott kocsival követik el. Ezen kívül költenek fegyverekre, munícióra, robbanóanyagokra és az ezeket előállító laboratóriumok fenntartására, valamint az információs rendszer kialakítására. A terrorszervezet tagjai kiképzésére, valamint reklámra és propagandára is költ, és fizetésben részesít egy sor kollaboránst, valamint anyagi segítséget nyújt a börtönben lévő tagjai családjának.

Tevékenységük fokozása érdekében fenntartanak különféle félig-meddig törvényes szervezetet is: van szakszervezetük, ügyvédi irodájuk, ifjúsági szervezetük. Azonban, mivel a befolyó mintegy egymilliárd peseta aligha lenne elég az említett dolgok finanszírozására, a spanyol rendőrség nagy erővel kutatja, honnan juthat még pénzhez az ETA. Annak a gyanúja is felmerült, hogy bizonyos baszk nacionalista pártok támogatják anyagilag a terroristákat.

3.1.3. Kapcsolatok más terrrorszervezetekkel

Etnikai és földrajzi okokból az ETA természetesen Franciaországban található a legnagyobb támogatásra. Francia Baszkföldön létezik egy ETA „testvérszervezetének” is nevezhető csoport, amely hasonló célokért küzd, mint spanyol társa, csak épp Franciaországban. Az 1973 óta működő Iparretarrak a hatóságok szerint, több mint 150 merényletért, bankrablásért és egyéb bűncselekményekért felelős. „Dél-Franciaországban csak kisszámú baszk él, nemzetiségi jogait – spanyolokkal ellentétben – a francia állam nem ismeri el. Az a két szervezetről azonban mindenképp elmondható, hogy „a célok és eszközök tekintetében sem vallanak teljesen azonos nézeteket.”¹²

Az ETA más szervezettel is kapcsolatba lépett, 1997. április 15-én a spanyol rendőrség két német terrorista ellen adott ki körözést, akik minden bizonnyal csatlakoztak az ETA-hoz „zsoldosként”, a két német, a felszámolt Vörös Hadsereg Frakció (RAF) tagjaként szerepelt a német rendőrség nyilvántartásában. Ennek az lehet az oka, hogy az ETA egyre nehezebben talál magának baszk tagokat és vezetőket utánpótlásként, ezért kényszerül külföldiek: németek, franciák, chileiek, venezuelaiak bevonására.

Végezetül néhány szó a példaképről, az IRA-ról (Ír Köztársasági Hadsereg). A hiedelmekkel ellentétben – bár a két szervezet vezetői többször is tárgyalóasztalhoz ültek – tevékenységük összehangolására nem irányult törekvés. Az ETA tagjai többször kikérték ír „kollégáik” tanácsát, akik ezt minden esetben meg is adták (jelentős részük volt, de nem döntő az 1998-as fegyverszünet kihirdetésében is), bár azt mindig hangsúlyozták: az ír és a spanyol helyzet nem azonos, a kétségtelen párhuzamok ellenére sem. Ezt lassan az ETA vezetői is kezdik belátni: „Kétségtelen, hogy szükség van a megfigyelésre, a tanulásra, de nem mehetünk Írországba fényt keresni, azért mert népünk politikai helyzete sötét” – írta a Zubate nevű illegális ETA kiadvány 1998. áprilisában.¹³

A differencia jelentős, az ír kérdést vallási problémák is bonyolítják, továbbá két közösség áll egymással szemben, míg Baszkföldön egy szakadár terrrorszervezet helyezkedik szembe a lakosság többségével. Különbség az is, hogy az IRA politikai pártja meghatározza annak akcióit, a HB felett azonban az ETA uralkodik.

3.2. A terror

Gyilkosságok, gyilkossági kísérletek, merényletek, emberrablás, íme a legjellemzőbb szavak, amelyekkel a bulvárlapok stílusában jellemezni lehet az ETA tevékenységét, s valóban a szervezet minden erőfeszítése ellenére mint „gyilkosok bandája” él a spanyol közvélemény tudatában. Ez persze nem is lehet véletlen, hiszen 1968 óta (az első gyilkos merénylet időpontja) a cikk írásáig mintegy 800 halálos áldozatot követeltek az ETA terrorakciói (egyes becslések 900-ra teszik a halottak számát). A következő rész ezeknek a gyilkosságoknak ered a nyomába, megismertet a módszerekkel, a merényletek céljával, hátterével, a közvélemény fokozatos, egyre erőteljesebb szembefordulásával, valamint bemutatja a leghíresebb, legtöbb felháborodást kiváltó gyilkosságokat, kísérleteket és emberrablásokat.

Az előző részben már említett 1961-es próbálkozás egy vonat kisiklására volt az első, s jó ideig utolsó erőszakos cselekedet. (A francoista uralom 25. évfordulójára utazó politikusok szerelvényeit siklatták ki, halálos áldozat nem volt.)

Igazi fordulatot az 1968-as év hozott, ekkor ugyanis a csendőrök agyonlőtték az ETA egyik vezetőjét, a 22 esztendőes Txabi Echevarrietét. Meg akarták állítani Echevarriete autót

ját, ő tüzelni kezdett, a csendőrök pedig agyonlőtték. Feleségét halálra ítélték, de büntetések törtek ki Baszkföldön, s így a büntetést életfogytiglani börtönre változtatták.¹⁴ A válasz azonban nem sokat késett, a mozgalom két hónap múlva meggyilkolta *Meliton Manzanast*, a San Sebastian-i főfelügyelőt, akiről köztudott volt, hogy kegyetlenkedik a foglyokkal, elsősorban a baszkokkal. A két esemény mellett, hogy elindította a véres eseményeket, egy azóta is tartó külön háborút robbantott ki az ETA és a csendőrök között. Nem véletlen, hogy a szervezet támadásainak nagy része azóta is csendőrök, illetve csendőrségi objektumok ellen történik. Az ETA melleleg kivégzésnek titulálta Manzanás halálát, egy megszálló hóhér kivégzésének.

A háború tehát elkezdődött, de az igazi, egész Spanyolország sorsát érintő eseményre 1973. decemberéig kellett várni. Megtörtént az ETA mindmáig legtöbbet emlegetett merénylete, amelynek során *Luis Carrero Blanco* miniszterelnök, Franco jobbkéze, Madridban életét vesztette. Az esemény jelentősége miatt érdemes felidézni, mi is történt azon a borús december 20-i napon, és mi volt a tett hátterében.

„A Szent Ferenc-székesegyház nem tartozik a nagy hírű spanyol katedrálisok közé, a miniszterelnök mégis idejárt, mivel a katedrális nem volt messze a lakásától.” Blanco a templomban a megszokott helyére ült, s a szertartás rendjének megfelelően imádkozott. Kilenc óra húsz perckor pedig elhagyta a templomot, és beült a főbejárat előtt várakozó kocsiába, „egy fekete Dodge-Dart 3700 limuzinba. Amikor a gépkocsi megkerülte a templomot, s behajtott a Claudio Coello utcára, hatalmas robbanás rázta meg a környéket, az 1600 kilogramm súlyú autó felrobbant, amelynek következtében húsz méter magasba repült”¹⁵, majd egy tömbház második emeleti erkélyén landolt. Juan Antonio Bueno titkosrendőr a helyszínen életét vesztette, Carrero Blanco kórházba szállítás közben halt meg, ahogy a sofőr, José Luis Pérez Mojena is még aznap belehalt sérüléseibe. Hogy valójában mi történt, a mai napig nem tisztázódott teljesen. A történet előzménye 1972-re nyúlik vissza, amikor is két ETA-tag érkezett Madridba, hogy felderítse, Carrero Blanco tengernagy mindennap ugyanabban a templomban vesz-e részt a misén. A feltételezés igaznak bizonyult, ami lehetőséget biztosított az ETA számára, hogy megtervezze az elrablását, mivel hogy az elsődleges cél az volt, hogy Blanco elengedéséért cserébe 150 ETA-aktivistát engednek majd szabadon. A terv végrehajtásával négy fiatal embert bíztak meg. 1973 őszére azonban világossá vált, hogy Carrero Blanco elrablását nem lehet végrehajtani, a kormányfőt ehhez túlságosan jól őrizte a testőrsége. „A csoport ezért a nép nevében a politikai gyilkosság mellett döntött.”¹⁶ Kibérelték a templom mögött lévő lakást, céljuk az volt, hogy a lakáson keresztül alagutat ássanak a katedrálishoz vezető út alá, s onnan kiindulva felrobbantsák az admirális autóját. A munka befejezése után délről nyolcvan kiló ipari robbanóanyagot hoztak, amelyet a kiásott, több mint hét méter hosszú T alakú üregbe helyeztek el. A robbantást az utca végéből akarták végrehajtani. Hárman villanyszerelőnek öltözve, a lakás ablakán és az utca hosszában lefektették a vezetéket. A végeredmény ismert: „Carrero Blancót senki sem sajnálta.”¹⁷ A válság a látszólagos nyugalom ellenére most nyilvánvalóvá vált. A spanyol vezető körök, s az ellenzék is egyetértett abban, hogy „nem mérhettek volna súlyosabb csapást a francoista állam jövőbeni kilátásaira.”¹⁸ A merénylet csak egyetlen fokkal volt kevesebb, mintha a merénylők magát a Caudillót támadták volna meg. Franco hivatalosan kinevezett utóda nem létezett többé, s ezzel az egész rendszer alapjaiban inogni kezdett.

A gyilkosság végrehajtói autóval Salamancába menekültek, onnan Portugáliába, ahonnan behajóztak Nantes-ba. A „hőstettől” magabiztos ETA Bordeaux-ban „sajtótájékoztatót”

tartott, amelynek során a gyilkosok elmesélték tetteiket. Ez volt az első eset, hogy az ETA Baszkföldön kívül lépett, s szintén új jelenség volt az is, hogy felhasználta a tömegtájékoztatási eszközöket. Az ETA terroristái ekkor roppant népszerűek voltak, akiket ebben az időben, „Robin Hood-szerű szimpatizáló legenda kezdett övezni bátorságuk miatt.”¹⁹

A gyilkosságok pedig folytatódtak, senki nem sejtette, hol és mikor csap le a szervezet. 1976 októberében *Juan Maria Aralae Villart* terítette le a gyilkos golyó. Ő udvari tanácsos, a Cortes tagja volt. 1978. július 21-én lelőtték *Ramos Sanchez Izquierdo* tábornokot, ezzel az ETA újabb ellenséget kreál magának, a hadsereget. Innentől kezdve a csendőrség mellett a katonaság és a katonai épületek elsődleges célponttá lépnek elő. Ugyanez év novemberében a Legfelső Bíróság egyik bírája lesz az áldozat. Gyakran robbant a 70-es évek végén idegenforgalmi helyeken is bomba, aminek következtében 30 százalékkal csökkent a spanyol állam turizmusból befolyó jövedelme.

1981-ben az ETA máig érthetetlen okokból megölt egy spanyol mérnököt. Az értelmetlen gyilkosság hatására a felháborodott baszk lakosság sztrájkkal tiltakozott a terrorizmus ellen. (Az más kérdés, hogy a kedvező közhangulatnak hamar véget vetett az, hogy a szervezet egyik tagját halálra kínozták Madridban.) A terror a nyolcvanas évek közepén tetőzött: „1986-ban egy autóbusz felrobbantása Madridban tíz civil gárdaista és negyvenhárom utas életét oltotta ki, 1987-ben egy barcelonai bevásárlóközpont parkolójában robbant pokolgép huszonegy halálos áldozatot követelt.”²⁰ 1989. szeptember 12-én meggyilkolták az ETA baszkföldi terrorszervezet tagjainak ügyében eljáró ügyésznőt. A gyilkosság után az egyik reggeli újság arra emlékezett, hogy az ügyésznő sohasem kért halált a többszörös gyilkosok fejére. „A társadalom türelmének és elszántságának megtestesítője volt. Akik megölték, azok az igazságszolgáltatásra emeltek fegyvert”²¹ – állította a napilap.

Gyakorivá vált új módszerként alkalmazni kezdték a levélbombát. Más kérdés, hogy a borítékot gyakran rossz címezéssel látták el, aminek révén több ártatlan ember halt meg. 1991. május 29-én hatalmas robbanás döntötte le a Barcelonától 50 kilométerre északra fekvő Vic városának három emeletes csendőrségi épületét. Kilenc ember, köztük négy gyerek vesztette életét. Az 1992-ben megrendezendő sevillai expót és a barcelonai olimpiát sikerült megóvni, köszönhetően a jelentős eredménnyel járó rendőrségi akcióknak, bár egyes vélemények szerint titokban tárgyalások zajlottak az ETA-val, s ennek volt köszönhető a viszonylagos nyugalom. Talán kevesen tudják azt is, hogy az ETA 1995 áprilisában pokolgépes merényletet követett el José Maria Aznar ellen. A szervezet Spanyolország miniszterelnökét,²² az ország egyik legnépszerűbb politikusát próbálta meggyilkolni. Madrid Arturo Seria nevű hegyedében próbálták megölni, a Néppárt (Partido Populár, PP) vezetője azonban sértetlenül megúszta az egyébként 7-8 ember sebesülését okozó detonációt. Az ETA nagy vereséget szenvedett, hiszen az amúgy rendkívül megosztott pártokat egységbe tömörítette, akik annak és rendje módja szerint elítélték a robbantásokat. Egyes vélemények szerint a merénylet súlyossága felért az 1973-as Blanco ellen elkövetett merénylettel, csak épp ellenkező előjellel. Az ellenzéki *El Mundo* és a konzervatív *ABC* című napilapok azt állították, hogy Aznar halála lerombolta volna a meggyengült és deformálódott spanyol demokráciát.²³ A két újság abban is egyetértett, hogy a PP vezérének életét a szerencse is óvta.

A terroristák azonban mindenáron híres emberek vérért akarták látni. 1995 augusztusában a csendőrség egy háromtagú ETA kommandót tartóztatott le, akik nem kevesebbet akartak, mint megölni Spanyolország első közjogi méltóságát, *János Károly* királyt. A rend-

őrség a letartóztatáskor lefoglalt egy távcsőes puskát, amely minden bizonnyal a gyilkosság eszköze lett volna. A három férfi a királyi család nyári rezidenciája, a Marivent-palota közepében bérelt magának szállást. „A náluk talált dokumentumokból kiderült, hogy a királyi család tagjainak mozgását figyelték.”²⁴ A kihallgatáson bevallották, ha a király elleni merénylet nem sikerült volna, akkor a kommandó a trónörökös Fülöp herceg életére tört volna. A terroristák elismerték azt is, hogy a már említett puskával háromszor is célba vették az uralkodót, „csak azért nem lőttek, mert még nem készítették kellőképpen elő menekülésüket.”²⁵

Alig csitulnak el a király elleni merénylet-kísérlet hullámai, az ETA újból lecsapott. 1996. február 7-én a szokásos módszerük szerint hátulról tarkón lőtték *Fernando Múgica* 62 éves ügyvédet, aki a spanyol Szocialista Munkáspárt egyik kulcsembere volt a baszkföldi Sen Sebastianban. Nyilvánvalóvá vált, hogy az ETA bele akart szólni az amúgy is heves választási kampányba. „Még hozzá egy olyan időpontban, amikor a demokratikus pártok elvben megállapodtak, a terrorizmus témáját nem használják fel választási propagandára.”²⁶ Egy nappal később megölték a spanyol alkotmánybíróság volt elnökét, *Fracisco Tomas y Valentét*, a madridi egyetem jogi karának professzorát. A gyilkosságra válaszul Madridban egymillió ember vonult az utcákra, hogy tiltakozzon az ETA tevékenysége ellen. Mégis minden maradt a régiben, folytatódott az esztelen öldöklés. 1996. július 21-én a katalóniai tengerparton robbant bomba, amelynek következtében húsz brit turista és egy spanyol alkalmazott meghalt. 1997 februárjában a Legfelsőbb Bíróság egy tagja vált áldozattá, még ugyanebben a hónapban az is kiderült, hogy a spanyol királylány is felkerült az ETA listájára. A király nagyobbik lánya elleni merényletről a francia csendőrség tudósította a spanyol hatóságokat, a franciák ugyanis elfogták a terrorszervezet egyik tagját, akinél olyan dokumentumokat találtak, amelyek egyértelműen bizonyítják a feltevés helyességét. Elena egyébként 1994 óta Franciaországban él férjével.

1997. július: talán a legmegdöbbentőbb és legmegrázóbb ETA cselekedet. Július 11-én elrabolták *Miguel Ángel Blancot*, a baszkföldi Vizcaya tartomány Ermua városának Néppárti önkormányzati képviselőjét. Az ETA közölte, ha két napon belül nem szállítják bebörtönzött társaikat baszkföldi börtönökbe, megölik a túszt. Aznar kormányfő válaszul közölte, nem engednek a zsarolásnak. Másnap Sen Sebastianban megtalálták a fiatalembert fejbe löve. Még élt, de sérüléseibe hamarosan belehalt. Az elképesztő tett miatt országszerte 6 millióan vonultak az utcákra, követelve a terrorakciók befejezését. (Madridban egymillióan, Barcelonában 700 ezren, Bilbaóban közel félmillióan tiltakoztak). A Baszk Parlament bojkottálta a HB-t, mivel a párt nem volt hajlandó elítélni a gyilkosságot. Nehezítette a HB helyzetét az is, hogy a baszk közvélemény 81 százaléka az ETA bűntársának tekintette a pártot a néhány nappal a gyilkosság után végzett közvéleménykutatásban. Madridban pedig az is előfordult, hogy az odautazott HB küldöttségnek nem voltak hajlandók szobát kiadni egyik szállodában sem.

1998. június 30. – újabb merénylet. Megölik a sevillai polgármester-helyettest és a feleségét, utánuk három kisgyerek maradt árván. Újra százazrek tüntettek az ETA ellen. Az erősödő nyomás és a rendőrség akciói miatt az ETA 1998. szeptember 17-én egyoldalú tűzszünetet hirdetett. Hozzájárult még a fegyverszünethez az is, hogy közeledtek a helyhatósági választások, ahol a Herri Batasuna csak akkor indulhatott eséllyel, ha nevéhez ártételes sem fűződött terror. Az ETA politikai tárgyalásokat javasolt, azzal azonban mindenki tisztában volt, hogy nagyon nehéz lesz dűlőre jutni. Mint ismeretes az ETA a teljes függet-

lenség elvén áll, míg a kormány némi autonómiai szélesítést ígért. „A baszk nacionalista pártok szerint a spanyol alkotmány reformjára vagy legalábbis „újraolvasására” lett volna szükség a kompromisszum érdekében.”²⁷ Határozatlan idejű tűzszünet – állt az ETA közleményében.

A határozatlan idő azonban 2000 januárjában lejárt, ekkor ugyanis képtelen és a valóságban is robbant a bomba. *Pedro Antonio Blanco Garcia* 42 éves alezredes életét veszítette. Pedig Spanyolország, de különösen Észak-Baszkföld már kezdett hozzászokni ahhoz, hogy az ETA tényleg nem hajt végre halálos kimenetelű akciókat, s felsejlett a harminc éve tartó véres konfliktus tárgyalásos rendezésének az esélye, az Észak-Írországhoz hasonló békülés lehetősége.²⁸ Jóllehet, a tárgyalások előre haladtával elégedetlen szervezet tavaly decemberben feloldotta a tűzszünetet, sokan igaz úgy gondolták, hogy ez csak üres fenyegetés. Nem lett igazuk. Hozzájárulhatott a harc újra indításához az is, hogy a rendőrségi kampány a tűzszünet alatt sem állt le, az ETA 18 kommandóját számolták fel, 350 tagját vették őrizetbe, titkos raktárakra, lakásokra, találkahelyekre bukkantak, fegyvereket foglaltak le. Ugyanakkor a baszk csoport sem állt le teljesen. Bérnyilkos merénylet nem történt ugyan de fiatalokból álló szimpatizáns csoportok (főként az ún. *jorrai*) rendszeresen gyűjtöttek fel autókat, fenyegettek meg kormánypárti politikusokat. A tűzszünet decemberi feloldása óta a rendőrség több alkalommal is nagy mennyiségű robbanószerre bukkant, s Oreja belügyminiszter nem sokkal a robbantás előtt figyelmeztette a közvéleményt, valószínűleg újabb merénylet készül.

A döbbenet első percei után a harag lett úrrá a Madridban. 1,2 millióan vonultak a Madrid szívének számító Puerta del Sol térre, hogy a gyáva gyilkosoknak titulált terroristáknak baszk nyelven is tudtára adja: „ETA konfere!” azaz „Ki az ETA-val?”²⁹ skandálták több százezeren.

A szervezet számítása, hogy a következő választások előtt rontsa a kormányzó Néppárt (PP) esélyeit, nem jött be. Gyors felmérések szerint a merénylet több százalékot javíthat a PP eredményén a március 12-i választásokon. Aznar kormányfőnek azonban így sem lesz könnyű dolga, hiszen abszolút többségben nem reménykedhet. A Néppárt továbbra is kisebbségi kormányban gondolkodik, ehhez viszont szükséges lesz a regionális pártok: a Baszk Nacionalista Párt (PNV), és a katalán Konvergencia és Unió (CIU) külső támogatására. Az előbbivel pedig igencsak nehéz dolga lesz a kormányfőnek, hiszen a PNV és a PP viszonya az utóbbi időben jelentősen megromlott, a baszkok 1999-ben fel is mondták a parlamenti támogatásról kötött 1996-os megállapodást. A szakítás oka az ETA-val szembeni magatartás volt. A PP szerint a PNV-t a háttérből a fegyveresekkel rokonszenvező radikálisak mozgatják, a PNV ezzel szemben rugalmatlansággal vádolja a kormányt, mondván a tűzszünet alatt csak egyszer tárgyalt közvetlenül a terroristákkal, akkor is eredménytelenül. Súlyosbító körülmény az is, hogy a PNV nem vett részt a madridi békemenetben, Aznar pedig minden eddiginél keményebb magatartást helyezett kilátásba az ETA ellen. Nagy logika nem kell ahhoz, hogy megjósoljuk, a márciusi választások döntő, változást hoznak, mind az ETA magatartásában, mind az új kormány álláspontjában.

A merényletek mellett van a baszk terroristáknak egy kevés áldozattal járó, de annál nagyobb anyagi veszteségeket okozó módszere is, ez pedig az emberrablás. Az emberrablások kezdete az 1970-es évek elejére nyúlik vissza. Kezdetben az ETA nem is pénzt követelt az elraboltak szabadságáért, hanem a baszkföldi munkakörülmények javítását, éppen ezért 1972-ben a kiszemelt áldozatok tipikus helybéli gyáriparosok voltak: *Lorenzo Zabala* a Precicontrol nevű kisvállalat keménykezű tulajdonosa, aki személyesen igazgatta a cég ügyét.

(Nem ő volt azonban az első elrablott. Az első emberrablásról és körülményeiről a következő részben majd részletesen szólok.) Szabadon bocsátását a sztrájkoló munkások követelésének teljesítésétől tették függővé, amit azonnal el is értek.³⁰ Öt nappal később szabadon is engedték. A harmadik emberrablást 1973. januárjában hajtották végre, a kiszemelt áldozat *Huarte Beamont*, egy pamplonai nagyvállalat vezetője volt. Tőle már a munkakörülmények javítása mellett 50 millió pesetát is követeltek. 1976-ban első ízben az is előfordul, hogy az áldozatot meggyilkolták. Az eset az ETA-n belül is nagy vihart kevert, s a PNV is ellene fordult. Az emberrablások célja ezzel egyidőben megváltozott, innenről teljes egészében pénzszerzésre irányultak. 1982-ben például elrabolták *Julio Iglesias* édesapját is, a híres énekesnek azonban nem kellett váltságdíjat fizetnie, mert a csendőrség egy sikeres akció során kiszabadította az apát. Az is többször előfordult már, hogy a család kifizette a váltságdíjat, az ETA ezzel szemben a foglyot továbbra sem engedte el. Erre a legjobb példa Cosme Deleaux üzletember, akit – bár a család kifizette a kb. 10 millió dollárnyi összeget – mégsem engedtek szabadon. Csak egy csendőrségi akció után szabadult ki. A forradalmi adó beszédén kívül előfordult az is, hogy politikai ellenfeleiket rabolták el és gyilkolták meg. A baszkföldi hangulatot jól érzékelteti a következő 1996-os történet. *José Luis Martin Prieto* újságíró máig az „egyik legfőbb ostromozója az ETA terroristáknak, s amikor azok megfenyegették az ellenük nyilvánosan fellépő újságírókat, Prieto szarkasztikus cikkel válaszolt, amelyben egyszerűen – írd és mondd – felszólította a terroristákat az elrablására és lakcímét is közölte.”³¹ Amikor pedig a férfi az egyik éjszaka nem ment haza, a felesége felhívta a rendőrséget és bejelentette az eltűnését, aminek a hírért az egyik magánrádió rögtön világgá kürtölte. A hírt a többi rádióállomás is átvette, az újságíró lakására közben megérkezett a belügyminiszter, a biztonsági államtitkár, három vizsgálóbíró, a miniszterelnök a beszédét fogalmazta, az ügyben pedig nyomozást rendeltek el. Martin Prieto közben betelefonált újsága szerkesztőségébe, hogy egy telefonszám iránt érdeklődjék. Ekkor közölték vele, hogy az egész ország érte aggódik, a férfi erre zavartan azt válaszolta, hogy az éjszakát az irodájában töltötte munkával. Később, mikor kiderült, hogy nincs is irodája, Prieto kénytelen volt kapcsolatba lépni a tömegkommunikációs eszközökkel, ahol is közölte „személyes okokból” házon kívül töltötte az éjszakát, később egy leleményes újságíró kollégája kiderítette, hogy a személyes ok nem más, mint egy hölgy, aki történetesen nem a felesége. Így aztán az egész ország értesült a zszurnaliszta félrelépéséről. Az izguló nej reakcióiról nem szólnak a hírek.

Érzékeny pontja az ETA-nak, hogy elfogott tagjaikat nem Baszkföldön, hanem Spanyolország más részein börtönzik be. A spanyol kormányt emiatt, illetve a rabokkal való rossz bánásmód miatt elnyomó börtönpolitikával vádolják. A rabok Baszkföldre való szállításáért többször próbáltak már tenni. Ennek az ürügyén történt az 1997-es Blanco-gyilkosság is, ezért tartottak 532 napig fogságban egy börtönőrt – embertelen körülmények között – 1996 elejétől 1997 júliusáig. A 37 éves *Lorat José Antonio Ortegát* a csendőrség szabadította ki. A szabadulására néhány nappal ölték meg Miguel Angel Blancot.

3.3. Harc a terrorizmus ellen

Az erősödő erőszakhullám fellépést igényelt az állam részéről, s harc természetesen meg is indult a terroristák ellen több fronton is. A fellépés első területei a rendőrségi intézkedések voltak. A spanyol államnak emellett súlyos diplomáciai küzdelmeket kellett vívnia azokkal az országokkal, amelyek menedéket adtak a „banditáknak”, többnyire eredményes tárgyalások után az érintett államok hajlandóak voltak kiadni hozzájuk kerülő ETA-tagokat, sokszor

nem kis belpolitikai vihart kavarva ezzel. Spanyolországot sem kerülték el azok az eszmék, melyek szerint a terrorizmusra csak az ellenterror lehet az igazi válasz. A káros elméletet a gyakorlatba is átültették, annak ellenére, hogy a bűnözésre egyetlen jogállamban sem lehet törvénytelen eszközökkel válaszolni, márpedig Spanyolországban ez történt.

3.3.1. *Küzdelem az ETA ellen törvényes kereteken belül*

Az 1968-as merénylet után Baszkföldön többször hirdették ki a rendkívüli – illetve – ostrom állapotot. Az erőteljes állami beavatkozás hatására kb. 2000 baszk nacionalista került börtönbe. Az ETA lefogott vezetőit katonai bíróság elé állították. Franco hadseregének legszélsőségesebb tagjai példás büntetést követeltek. Úgy látszott kívánságuk teljesül: az 1970-es burgosi perben a vádlott 16 ETA tag közül kilencet halálra ítélték, a többi összesen 518 évet kapott. „A per óriási nemzetközi nyilvánosságot kapott, noha a katonai bíróság tanácskozásai zártak voltak. Széles nemzetközi mozgalom indult a halálra ítélték megmentéséért, amelyben hallatták szavukat a szocialisták, a tőkés országok vezetői és a Vatikán is. Magában Spanyolországban a burgosi vádlottak életéért folytatott küzdelem az egyházon belüli zsinati irányzat híveit éppúgy aktivizálta, mint a diákokat, vagy a sztrájk után szerveződő munkás bizottságokat.”³² Franco végül is kegyelmet adott. Egyes spanyol vélemények szerint a diktátor tettét a rezsim óvatosságával lehet magyarázni. Valószínűbb azonban, hogy a kedvezőbb ítéletek azért születettek, „mert Spanyolország 1970 júniusában végre kedvezményes szerződést köthetett az Európai Gazdasági Közösséggel.”³³ Spanyolország pedig nem engedhette meg magának, hogy magára haragítsa a nyugati demokráciákat. Jól működött ETA propaganda osztálya is, azzal érveltek, hogy ők nem tesznek mást, mint fegyveres harcot folytatnak a fasiszta diktatúra ellen. Ez az érvelés állította a per körül folyó politikai harcban a baszk szeparatisták mögé a spanyol radikális-haladó erőket és a nemzetközi közvélemény jó részét. A reklámtevékenységet szolgálta a szervezet első emberrablása is, fogságba ejtették *Eugen Beihl*t, a spanyolországi német ipari konszernnek tiszteletbeli tanácsadóját és képviselőjét, „de mielőtt Burgosban kihirdették volna az ítéletet, szabadon engedték, hogy megmutassák népüknek és a világnak, hogy az ETA nem felelőtlen fanatikus, vérszomjas emberek bandája. Beihl a későbbiekben úgy nyilatkozott, hogy a baszkok barátjának tekinti magát.”³⁴ Ez a körülmény sem rontott épp az ETA megítélésén.

Az első megmérgetetésből jól került ki az ETA, de a spanyol rendőrség akcióit nagy mértékben hátráltatta, hogy a terroristák menedéket találtak a közeli Franciaországban, s a franciák nem is voltak hajlandók a menekülők kiadatására. „A fordulat 1984 novemberében következett be: ekkor történt először, hogy spanyol hatóságok által körözött baszk terroristákat Franciaország kiadott Spanyolorzágnak. Felipe Gonzáles úgy értékelte Mitlerand francia elnök gesztusát, mint annak elismerését, hogy az ETA nem politikai, hanem terrorista szervezet.”³⁵ Párizs számára az egyik fő cél a terror hullámainak francia területekre való átcsapásának megakadályozása lehetett. 1985-től már rendszeresen kiszolgáltatták a Franciaországban tartózkodó spanyol hatóságok által körözött terroristákat, később pedig már aktívan részt vállaltak ETA terroristák felkutatásában, 1986-ban pedig a két ország olyan egyezményt kötött, amelyben ígéretet tettek a terrorista-ellenes együttműködés fokozására. 1992 májusában a francia hatóságok az egyik dél-franciaországi baszk kisvárosban letartóztatták az ETA vezérkarának egy részét, fogságba esett a nagy főnök Artapolo, a katonai akciók irányítója, a „tűzmester” Fittipaldi, s a szervezet ideológusa, a Sorbonne filológia szakán végzett Txelis. A vezetők minden ellenállás nélkül megadták magukat a francia

és spanyol rendőrség terroristaellenes kommandóinak. A két ország rendőrsége igazán elégedett lehetett a fogással, noha az ETA terroristáinak lebukását sokak szerint a szervezet belső erjedése okozta. Pedig a terrorista csoport 1992-t a „nagy csata” évének szánta, hisz a két spanyolországi világtalálkozó remek alkalmat kínált a félelemkeltésre.³⁶ Csakhogy a spanyol hatóságok is felkészültek erre: márciusban a rendőrség csapdájába futott Artapolo jobbkeze, majd több alacsonyabb rendű terroristát fogott el a spanyol rendőrség. Az igazi csapás azonban a májusi rajtaütés volt, jóllehet ETA vezetőket már korábban is tartóztattak le, ez a csoport működését soha nem vetette vissza. Artapolo (aki civil foglalkozását tekintve villanyszerelő) rács mögé kerülését azonban végzetesnek tartották a csoport számára. Az elfogott társai által hidegnek és számítóknak jellemzett nagyfőnök valódi terrorista. 1986-ban, amikor barátnője és harcostársa, *Maria Dolores Gonsales Yoyes* amellett döntött, hogy felhagy a fegyveres harccal, a kisfia szeme láttára lövette agyon a nyílt utcán. A feltételezések 1992-ben arról szóltak, hogy Spanyolországban csak két ETA egység maradt épségben, s az újságok az ETA lefejezéséről cikkeztek. A remények azonban hiú ábrándnak bizonyultak, a szervezet, ha megfogyva is, de folytatta tevékenységét. A következő nagy fogásra 1996-ban került sor. A szervezet újjászerveződött hét tagú végrehajtó bizottságának egyik tagja a szervezet harmadik számú vezetője, *Julian Alxurra Egurolla*, mozgalmi néven Pototo, francia kézbe került. „Lebukása érzékeny veszteség: a logisztikai felelősnek tartott Pototo végezte a fegyverek és robbanószerkek beszerzését.”³⁷ A logisztikai vezetőnél talált dokumentumok segítségével Spanyolországban három másik ETA-vezért fogtak el. Az ETA a francia tette válaszul felrobbantotta a baszkföldi Citroën- és Peugeot-szervizt. Nem véletlen, hogy a jelentősebb ETA-elöljárókat francia földön találják meg, ők ugyanis szeretnek a háttérből irányítani, az akciókat másokkal végeztetni. A látványos francia akció miatt dőreség lenne azt hinni, hogy a spanyol Guardia Civil tehetetlen, ez utóbbi állításomat alátámasztja az is, hogy jelenleg is közel 600 ETA-tag bűnhődik spanyolországi börtönökben.

Az ETA tagjai azonban nemcsak Franciaországban, hanem Dél-Amerikában is menedéket remélhettek jó ideig. A célirány elsősorban Közép-Amerika államai (Mexikó és a Dominikai Köztársaság), illetve Dél-Amerikában (Uruguay) volt. A spanyol diplomácia azonban itt is jelentős eredményeket ért el. 1994 augusztusában Uruguay nyitotta a sort. A montevidói kormány annak ellenére kiadta az elfogott baszk terroristákat, hogy a fővárosban véres összecsapásokba torkolló tömegbüntetésekre került sor. A kiadatásra válaszul Uruguay madridi nagykövete halálos fenyegetéseket kapott az ETA-tól. Emberjogi szervezetek szerint Montevideonak biztosítékot kellett volna kérniük az elfogottak biztonságára vonatkozóan, s csak azután kiadni őket.

1996 szeptemberében már José María Aznar folytatta a diplomáciai harcot. A miniszterelnök Mexikóba látogatott, s látogatása gyümölcsözőnek bizonyult, hiszen a spanyol kormányfő ígéretet kapott a mexikói elnöktől a baszk szakadár terrorszervezet, az ETA ellenes harc és összefogás fokozására és arra, hogy – a nemrég aláírt egyezmény alapján – hamarosan megkezdődik a közép-amerikai országba emigrált ETA-tagok kiadása. A mexicói kabinet kijelentette azt is, „hogy mindent megtesz annak érdekében, hogy az országban tartózkodó mintegy 200 terrorista ne alakíthasson ki ottani infrastruktúrát spanyolországi akciói támogatására.”³⁸ Hasonló kijelentéseket tett a Dominikai Köztársaság vezetése is.

A terrorizmus elleni jelentős lépés volt az 1988. január 12-én megkötött Ajuria Enea-i Paktum. Az egyezményt Baszkföld autonóm parlamentjének pártjai írták alá, kivéve a Herri Batasunát (Népi Egység). A megállapodás hitet tett a spanyol demokrácia mellett, megerő-

sította a helyi alkotmányt, s kinyilvánította azt is, hogy Navarra tartomány lakosságának saját joga közigazgatási hovatartozásának eldöntése. A paktum kifejezi azt is, hogy erőszakos úton semmiféle politikai cél elérése nem lehetséges, ugyanakkor „utal arra is, hogy az erőszak légkörében az iparfejlesztési-és beruházási-vállalkozási szándék a térségben minimális.”³⁹ A terror így, ha áttételesen is, de munkanélküliséget szül. A dokumentum végezetül felszólította Baszkföld lakosságát, hogy hallassa hangját az erőszak ellen és támogassa az esztelen indulatok megfékezését. A máig érvényben lévő paktum jelentős lépés volt az ETA-ellenes küzdelemben.

Az antiterrorizmus jegyében a tömegkommunikáció eszközeit is bevetette a spanyol vezetés: „A spanyol belügyminisztérium olyan 15 perces videofelvételt készített, amelyben bemutatja a baszk szakadár terrorszervezet terrorcselekményeit.”⁴⁰ A videót első körben¹⁷ ország nagykövetségére küldték el, abból a célból, hogy megváltoztassák az adott országok ETA-val kapcsolatos álláspontját. Ennek a magyarázata, hogy a terroristák több országban mint romantikus szabadságharcosok élnek az emberek elképzeléseiben. A video egyébként röviden összefoglalja az ETA történetét, valamint Baszkföld autonómiájának alakulását. Tartalmazza I. János Károly király és államfő, valamint néhány kiemelkedő politikus (*Adolfo Suarez* és *Felipe Gonzales* volt kormányfők, valamint a jelenlegi miniszterelnök *José Maria Aznar* és *Javier Solana*) nyilatkozatát a demokráciáról. Az ETA politikai pártjával, a Herri Batasunával kapcsolatban a videó kiemeli, hogy – a többi baszkföldi párt álláspontjával szemben – soha nem ítélte el a banda terrorcselekményeit.

3.3.2. „Kutyaharapást szőrével”

Nem tudom, a spanyoloknak van-e hasonló szólásmondásuk, az viszont biztos, hogy Spanyolországban az erőszakra erőszak is volt a válasz. Az ellenterrort először még Franco alatt alkalmazták Guerreros de Cristo Rey (Krisztus király harcosai) nevű szervezet tagjai folyamatosan terrorizálták a baszk falvakat. Tevékenységüket Madrid támogatta. A nyolcvanas években egy meglehetősen titokzatos, magát „Terrorista Felszabadító Csoportnak” nevezett különítmény tűnt föl, a Grupos Antiterroristas de Liberación (GAL) néven. „Nyíltan meghirdetett célja az volt, hogy fegyverrel torolja meg az ETA akcióit.”⁴¹ Az sokaknak már a nyolcvanas években biztosnak tűnt, hogy a csoportnak a legfelső vezetéshez is megfelelő összeköttetései vannak, azt azonban ekkor még senki sem sejtette, hogy a GAL körüli botrányok a kilencvenes években hosszú ideig borzolják majd a spanyol közvélemény kedélyeit, s hogy a pletykákba az akkori kormányfő, Felipe Gonzáles is belekeveredik majd.

A botrány 1995 elején robbant ki, amikor is a spanyolok szuper vizsgálóbírója, *Baltasar Garzón* elővette az ETA terroristák ellen szerveződött speciális kommandók finanszírozásának az ügyét. (Garzón állt egyébként az Augusto Pinochet kiadatását követelő ügy háttérében is.) A GAL különben 28 merényletet követett el nyolcvanas évekbeli néhány éves működése során, 26 halálos áldozattal, amelyek közül kilencnek még csak köze sem volt az ETA-hoz. Az akciók színtere elsősorban a francia Baszkföld volt, a gyilkosságok végrehajtói pedig elsősorban felbérelt köztörvényes bűnözők. Az elképzelések szerint a csoport finanszírozása a kormány által titkosan kezelt alapból történt. A botrány gyorsan dagadt, előbb két rendőrpárancsnokot, később *Rafael Vera* spanyol biztonsági államtitkárt is előzetes letartóztatásba helyezték, s ahogy ilyenkor lenni szokott, a sajtó is rászállt az esetre. „A kutató újságírás spanyol úttörője az *El Mundo*, fényképekkel kísért ötoldalas cikket közölt arról az 1983-ban eltűnt két fiatal baszk terroristáról, akiknek elrablását a GAL vállalta. Holttestei-

ket 1985-ben Spanyolország déli részén, Alicantében találták meg.⁴² A gyilkosság bármelyik maffiának a dicsőségére vált volna: előbb megkínozták őket, hogy információkat szedjenek ki belőlük. Testük tele volt sebekkel és égésnyomokkal, szemük és szájuk be volt ragasztva szigetelőszalaggal. A két fiatalembert egyébként agyonlőtték, majd holttesteiket mészbe temették. (Ez volt az ún. Lasa és Zabola-ügy) A maradványok mellett egy kilenc milliméteres parabellum lövedéket találtak, amely a 80-as években általános használatban volt a spanyol állambiztonsági szerveknél. A sajtó rövidesen azt is megszelleztette, hogy egy baszk terrorista helyett tévedésből *Segundo Morey* francia üzletembert rabolták el. A szocialista kormány feje felett összecsaptak a hullámok, az ügyben vád alá helyezett tanúk közül néhányan előbb *José Barriónuevo* volt belügyminisztert, majd magát a kormányfő Felipe Gonzalest vádolták meg, mindez az 1996-os választások előtt néhány héttel történt. Gonzales esélyei minimálisra csökkentek. A választásokat az Aznar vezette Néppárt nyerte a szocialisták előtt. Aztán robbant a bomba: május 24-én katonai fogházba került *Enrique Rodríguez Galiando* csendőrezredes, aki a GAL-ügy minden felelősségét magára vállalta, Rodríguez Galiando börtönbe kerülése után a volt szocialista kormány egyes képviselői, José Barriónuevo, José Luis Corcuera volt belügyminiszterek és Rafael Vera volt biztonsági államtitkár kijelentették: vállalják a felelősséget az ezredes tetteiért és hajlandók megosztani vele a börtönbüntetést. Felipe Gonzales viszont tagadta, hogy tudott volna GAL működéséről, ahogy tagadta azt is, hogy államterrorizmusról lett volna szó. Egy tíz bíróból álló testület később úgy döntött, hogy a volt a miniszterelnök elleni vádak „alaptalanok és valószínűtlenek” voltak, s az ügy szempontjából nem szükséges Gonzales meghallgatása. Felipe Gonzales nevét tehát tisztára mosták; azonban csak az övét. 1997 áprilisában ugyanis befejeződött a vizsgálat: a Legfelsőbb Bíróság 15 személy ellen emberrablás, törvénytelen letartóztatás, közpénzekkel való visszaélés, gyilkosságra való felbujtás és fegyveres bűnszövetkezethez való tartozás volt a vád. 1997 májusában megkezdődött a tárgyalás: az ügyész 23 évi börtönbüntetést javasolt a „Segundo Morey”-ügy két legfőbb vádlottjára, José Barriónuevára és Rafael Vera, volt biztonsági államtitkára. A vád szerint bebizonyosodott, hogy törvényen kívüli eszközökkel harcoltak az ETA ellen. 1998. július 29-én megszületett az ítélet: „a spanyol Legfelsőbb Bíróság tíz-tíz évi börtönbüntetésre ítélte az egykori spanyol szocialista kormány belügyminiszterét és helyettesét az ETA baszk terrorszervezet ellen az 1980-as években folytatott, „piszkos háborúban” játszott szerepük miatt. Az antiterrorista különítményeket (GAL) ügyében folyó eljárás során tíz további vádlottat – legtöbbször egykori rendőrtiszt – néhány hónaptól több évig terjedő börtönbüntetéssel sújtották. Az elítéltek között van Julian Sancristobal, Vizcaya egykori prefektusa is, aki szintén tíz évet kapott.”⁴³ Az elítéltek fellebbeztek, ennek ellenére börtönbe kellett vonulniuk. Felipe Gonzales az ítéletet kommentálva közölte: az egész ügy az ő személye ellen irányult, s a háttérben politikai megfontolások húzódtak meg.

Összegzés

Összegzés készítése és következtetések levonása nagyon nehéz dolog. Ahhoz, hogy ezt megtegyem, vissza kell utaltanom a dolgozat címére: a *Végtelen döntetlen* kiindulópontja és lezárása is a szakdolgozatnak, s valóban ez a döntetlen jellemzi legjobban a spanyol kormány és az ETA harcát. A patthelyzettel semmi baj nem lenne, ha ennek nem lennének egyértelmű vesztesei is: a vesztesek az áldozatok, a hozzátartozók, de nem sorolható a győztesek kategó-

riájába Baszkföld lakossága sem, hiszen egyrészt a gyilkosságok és robbantások állandó bizonytalanságot okoznak, másrészt az erőszakos cselekedetek arra ösztönzik a tőkés befektetőket, hogy vagyontukát vonják ki Euskadiból, illetve ne is fektessenek be az itteni gyárakba és üzemekbe. Ez pedig munkanélküliséghez, és – hosszabb távon – a térség lemaradásához vezethet. Éppen ezért a baszkok nagy része – akár kívánja a függetlenséget, akár nem – és az itt élő spanyolok egyetlen dologban egységesek: elutasítják a terror minden fajtáját. Kérdés, hogy a közvélemény nyomása és a népszerűségük egyre nagyobb mérvű csökkenése mikor készíti az ETA-t arra, hogy végleg beszüntesse erőszakos cselekedeteit, s a politika színpadán próbáljon meg eredményeket elérni. Be kell látniuk, hogy a valós politikai megoldás lehetőségének megjelenésével, az erőszakos fellépés elveszti létjogosultságát. Ahogy azt sem téveszthetik szem elől, hogy egy ilyen kis népnek elsősorban a megmaradásra kell törekedni, már pedig egy kisebbség megmaradása jelenleg a mindennapi gazdasági, kulturális és oktatási fejlettségtől függ, nem pedig a terrorista cselekményektől. Tehát politikailag helyes elképzelés lehet az autonómia tovább fejlesztése, de elsősorban a nyelvi asszimiláció megakadályozása lehet a legfontosabb megvalósítandó cél.

A katalánok és gallegók is hasonló követelésekkel állhatnak elő. De ez csak a jéghegy csúcsa lenne, a dominóeffektus alapján önálló államalapításra törekedhetnének Franciaországban a bretonok, a korzikaiak; a csecsenek újjal mutogatnának a „baszk példára” és lehetne folytatni a sort a jó néhány kisebbséget felvonultató Európában. A spanyol állam számára nincs, nem lehet alternatíva: a jelenlegi Spanyolországot kell fenntartani, mind belpolitikai okok, mind külpolitikai megfontolások miatt, de ezen belül a legnagyobb eredményeket kell megadni a roppant öntudatos baszk népnek.

Felhasznált irodalom

A most közölt irodalomjegyzék csupán kiegészítése a tanulmány első részében közölt bibliográfiának (*Belvedere Meridionale*, XII. évf. 3–4. sz. 14–16.):

BALLA PÉTER: Adalékok a terrorizmus fogalmához. In *Belügyi Szemle*, 1995. X., 1999. XII. szám.

Jegyzetek

- ¹ GÖMÖRI ENDRE: *Francótól Felipéig*. Budapest, Kossuth, 1986, 113.
- ² Baszk Nacionalista Párt. Lásd II. fejezet, lapunk előző számában (XII. évf. 3–4. sz.).
- ³ JANKE, PETER: Terrorizmus – az ETA fenyegetés a baszk demokráciára. *Nemzetközi Szemle*, 1981. 5. sz. 78.
- ⁴ Spanyol Vigasz. In *HVG*, 1992. 05. 23. 20.
- ⁵ BOROWICKA, V. P.: *Merénylők és áldozatok*. Pozsony, 1996, Madách, 341.
- ⁶ Janke: i. m. 80.
- ⁷ IRA = Ír Köztársasági Hadsereg.
- ⁸ CONOR, GERTY: *Terror*. Budapest, 1994, Holnap, 165.
- ⁹ Uo. 166.
- ¹⁰ Janke: i. m. 81.
- ¹⁰ öbbszáz millió pesetára van szükség. In *MTT* 1177949/1996.02.15.
- ¹¹ TODERO FRIGYES: *Spanyolország, 1939–75*. Budapest, 1976, Magvető, 127.

- ¹² XANTUS JUDIT: Az ír és a baszk helyzet hasonlósága. 1998.04.15. *MTI*: k1088
- ¹³ TATÁR IMRE: *Út a semmibe*. Budapest, 1982, Kossuth, 136.
- ¹⁴ Borowicka: i. m. 334.
- ¹⁵ Janke: i. m. 76.
- ¹⁶ VILAR, PIERRE: *Spanyolország története*. Budapest, 1984, 139.
- ¹⁷ ELLWOOD, SHEELAGH: *Franco*. Budapest, 1997, Akadémiai Kiadó, 265.
- ¹⁸ ANDERLE ÁDÁM: *Spanyolország története*. Budapest, 1992, 145.
- ¹⁹ Conor: i. m. 166.
- ²⁰ Ügyészgyilkosság Spanyolországban. 0989.09.13. *MTI*: k1033
- ²¹ Aznar a PP (Nép Párt) vezetője, 1993 óta Spanyolország miniszterelnöke.
- ²² XANTUS JUDIT: Merénylet Aznar ellen. 1995. 0420: *MTI*: k:1096
- ²³ A spanyol király volt az ETA célpontja. 1995.08.11.: *MTI*: k:1138
- ²⁴ Az ETA háromszor is célba vette a spanyol királyt. 1996.02.11.: *MTI*: sz 1138
- ²⁵ XANTUS JUDIT: Újabb ETA merénylet kavarta fel Spanyolországot.
- ²⁶ Spanyol kormány – ETA. 1998.09.22.: *MTI*: sz 1066
- ²⁷ VASS PÉTER: Mészire szólt. *HVG*, XXII. évf. 4. sz. 20.
- ²⁹ Uo. 21.
- ³⁰ Janke: i. m. 115.
- ³¹ XANTUS JUDIT: Nem az ETA rabolta el. *MTI* 1996. október 31.
- ³² Gönczi: i. m. 115.
- ³³ Elwood: i. m. 264.
- ³⁴ Conor: i. m. 163.
- ³⁵ Gömöri: i. m. 248.
- ³⁶ Spanyol Vigasz. *HVG*, 1992. 05. 23. 24.
- ³⁷ VASS PÉTER: Szakadó szakadárok. *HVG*, 1996. 08. 17. 21.
- ³⁸ XANTUS JUDIT: Aznar Mexikóban: ETA-ellenes együttműködés. *MTI*: 1996. szeptember 7.
- ³⁹ MERUK JÓZSEF: Baszkföld – terrorizmus elvi egyezmény. 1998.01.12. *MTI*: k 1078.
- ⁴⁰ XANTUS JUDIT: Spanyol video külföldre. 1997. 09. 23. *MTI*: k 1063.
- ⁴¹ Gömöri: i. m. 248.
- ⁴² XANTUS JUDIT: El Mundo-baszk terroristák haláláról. 1995.03.22. *MTI*: sz 1071.
- ⁴³ GAL-ügy: Ítélet a volt spanyol belügyminiszter ügyében. 1998.07.29. *MTI*: k 1054.

